

บทที่ 1

หน่วยงานบริการสารสนเทศ

หน่วยงานบริการสารสนเทศ (Information agencies) คือหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดหาและ
บริการสารสนเทศแก่ผู้ใช้ (The ALA Glossary of Library and Information Science 1983, 117)
หน่วยงานบริการสารสนเทศ ได้แก่ ห้องสมุด และศูนย์สารสนเทศ

ห้องสมุด (Library) เป็นหน่วยงานบริการสารสนเทศที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลาช้านาน หมายถึง
ถึง สถานที่รวมสรรพวิทยาการที่มีการบันทึกไว้หลายรูปแบบทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์โสภณวัตถุและ
สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผู้ดำเนินการคือ บรรณารักษ์ ซึ่งมีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสาร
นิเทศศาสตร์ ตลอดจนมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และ
โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในห้องสมุด ปัจจุบันห้องสมุดที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันเช่น หอสมุด สำนัก
หอสมุด วิทยบริการ เป็นต้น ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้ห้องสมุดยุค
ใหม่ พัฒนาเข้าสู่ห้องสมุดที่มีรูปแบบอื่นๆ เช่น ห้องสมุดดิจิทัล (Digital library) ห้องสมุดอิเล็ก
ทรอนิกส์ (Electronic library) และห้องสมุดเสมือนจริง หรือ ห้องสมุดจำลอง (Virtual library) ซึ่ง
เป็นการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือคอมพิวเตอร์ ห้องสมุดดิจิทัลทำหน้าที่
เช่นเดียวกับห้องสมุดทั่วไป และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
และรวดเร็วกว่าเนื่องจาก ข้อมูลเหล่านี้มีการเชื่อมโยงจากแหล่งข้อมูลหนึ่งไปยังแหล่งข้อมูลอื่นๆ
ทั่วโลก นอกจากนี้ยังประหยัดงบประมาณทางด้านอาคารสถานที่ ทรัพยากรสารสนเทศ และงบ
ประมาณทางด้านบุคลากรอีกด้วย ดังนั้น ห้องสมุดดิจิทัลและห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ จึงจัดว่า
เป็นมิติใหม่ของการให้บริการสารสนเทศ เช่นเดียวกับห้องสมุดหรือจัดเป็นห้องสมุดอีกรูปแบบ
หนึ่งอย่างไรก็ตาม ห้องสมุดในรูปแบบเดิม (Traditional library) ยังคงความสำคัญเนื่องจากเป็น
แหล่งจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศที่มีจำนวนมากมายมหาศาล และมีผู้มาใช้บริการเพื่อศึกษาหา
ความรู้ในห้องสมุด เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของห้องสมุด มีดังนี้คือ

1. เพื่อการศึกษา (Education) ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางเพื่อบริการการศึกษาสำหรับประชาชนโดยไม่เลือกเพศ วัย หรือพื้นฐานความรู้
2. เพื่อข่าวสารความรู้ (Information) ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง ประเภทต่างๆ มีบริการที่ทันสมัยต่อผู้ใช้
3. เพื่อการค้นคว้าวิจัย (Research) ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางการค้นคว้าแขนงวิชาต่างๆ ให้กับนักศึกษา นักวิชาการและนักวิจัย
4. เพื่อความจรรโลงใจ (Inspiration) ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางของการอ่าน เพื่อให้ความรู้ และความเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ
5. เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ (Recreations) หมายถึง ห้องสมุดเป็นแหล่งพักผ่อนทางใจ และทำให้คลายความเคร่งเครียด

บทบาทและความสำคัญของห้องสมุด

ห้องสมุดเป็นสถานที่ให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้ใช้ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่

1. ห้องสมุดเป็นสถานที่เพื่อการศึกษา ค้นคว้าและวิจัย ห้องสมุดทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกรูปแบบ ทั้งในและนอกระบบการศึกษา
2. ห้องสมุดเป็นสถานที่เก็บรักษา และถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นแหล่งสะสมวิวัฒนาการของมนุษยชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. ห้องสมุดเป็นสถานที่เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และการจรรโลงใจ เพื่อประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่อไป
4. ห้องสมุดเป็นสถานที่ปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ห้องสมุดเป็นสถานที่ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อให้ความเพลิดเพลินหรือพักผ่อนหย่อนใจ
6. ห้องสมุดเป็นสถานที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย
7. ห้องสมุดเป็นสถานที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ ช่วยพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน

ประเภทของห้องสมุด แบ่งออกได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. ห้องสมุดประชาชน (Public library) หมายถึง ห้องสมุดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การบริการแก่ประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา และพื้นฐานความรู้

2. ห้องสมุดโรงเรียน (School library) หมายถึง ห้องสมุดที่จัดตั้งขึ้นในโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนสำหรับนักเรียน และการสอนของครู

3. ห้องสมุดเฉพาะ (Special library) หมายถึง ห้องสมุดที่จัดตั้งเพื่อให้การบริการสนเทศในวิชาใดวิชาหนึ่ง และบริการแก่ผู้ใช้เฉพาะกลุ่มที่เป็นสมาชิกของหน่วยงาน

4. ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย (College and university library) หมายถึง ห้องสมุดที่จัดตั้งในสถาบันระดับอุดมศึกษา เป็นสถานที่รวบรวมความรู้ต่างๆ ตามหลักสูตรที่ศึกษาค้นคว้าและวิจัย

ศูนย์สารสนเทศ (Information center) หมายถึง หน่วยงานหรือองค์กรที่ให้บริการสารสนเทศ มีหน้าที่คล้ายคลึงกับห้องสมุด โดยมากมักจะเน้นการบริการสารสนเทศเฉพาะด้าน ดังนั้นจึงมีลักษณะคล้ายกับห้องสมุดเฉพาะ อย่างไรก็ตาม คำว่า ศูนย์สารสนเทศอาจจะเรียกว่า ศูนย์สารนิเทศ หรือศูนย์บริการเอกสาร (Documentation center)

บทบาทและหน้าที่ของศูนย์สารสนเทศ

ศูนย์สารสนเทศเป็นหน่วยงานตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศเฉพาะด้านของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นๆ ศูนย์สารสนเทศอาจจะเป็นหน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือสมาคมเป็นต้น มีหน้าที่หลักคือ รวบรวม จัดหา และจัดเก็บตลอดจนเผยแพร่สารสนเทศในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น ศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ดังนั้นศูนย์สารสนเทศจึงมีข้อจำกัดในเรื่องขอบเขตสาขาวิชาที่อยู่ในวงแคบ เพื่อให้สามารถรวบรวมสารสนเทศได้อย่างลึกซึ้ง และครบถ้วน

ความแตกต่างระหว่าง ศูนย์สนเทศและห้องสมุด

ชุดิมา สัจจามันท์ กล่าวว่า ศูนย์สารสนเทศมีความแตกต่างจากห้องสมุด ดังนี้คือ

1. ศูนย์สารสนเทศรวบรวมสารสนเทศที่มีขอบเขตวิชาเฉพาะเจาะจงมากกว่าห้องสมุด

2. ศูนย์สารสนเทศให้บริการกว้างขวางและเฉพาะเจาะจงในกลุ่มผู้ใช้มากกว่าห้องสมุด เช่น การบริการสาระสังเขป และบรรณานุกรม บริการแปล บริการค้นคืนสารสนเทศออนไลน์ เป็นต้น
3. ศูนย์สารสนเทศนำคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอื่นๆ เข้ามาใช้ในการดำเนินงาน เพื่อให้การบริการสารสนเทศได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าห้องสมุด
4. ศูนย์สารสนเทศเน้นการจัดการจัดหาและการให้บริการเอกสารสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่นอกเหนือจากหนังสือและวารสาร
5. บุคลากรของศูนย์สารสนเทศมักเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชาหรือเรียกว่า นักเอกสารสนเทศ (Information specialist) ทั้งนี้เพราะการดำเนินงานในศูนย์สารสนเทศเกี่ยวข้องกับเอกสาร ข้อมูลดิบ การคัดเลือกและการวิเคราะห์สารสนเทศที่มีเนื้อหาวิชาที่มีความลึกซึ้ง

หนังสืออ่านประกอบ

พิมพ์วรรณ ประเสริฐวงษ์ เรพเพอร์ และคณะ. 2542. การใช้ห้องสมุด = Using the library.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

แบบฝึกหัดทบทวน

1. ห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ มีความแตกต่างกันอย่างไร
2. ห้องสมุดมีกี่ประเภท อะไรบ้าง
3. บอกชื่อห้องสมุดมาประเภทละ 3 รายชื่อ